

КАДРОВА РОБОТА В ОРГАНАХ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ, ТРУДОВЕ ПРАВО

УДК 316.6

Ю. В. КОБИКОВА,*старший викладач кафедри соціології та психології**факультету № 6 (права та масових комунікацій)**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПІДГОТОВКА ПЕРСОНАЛУ ОВС ДО РОБОТИ З НАСЕЛЕННЯМ, ЯКЕ ХВОРИЄ НА СОЦІАЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ

Розглянуто аспекти професійної діяльності працівників ОВС із групами підвищеного ризику щодо інфікування соціально небезпечними захворюваннями – споживачами ін'єкційних наркотиків та робітниками комерційного сексу. Наголошено на недопустимості дискримінації вразливих груп населення під час виконання працівниками ОВС професійних обов'язків та необхідності відпрацювання алгоритму взаємодії ОВС із неурядовими організаціями, завданнями яких є зниження епідемії ВІЛ/СНІДу та забезпечення дотримання прав людини. Також розкрито зміст організації навчання працівників ОВС із питань дотримання прав людини у професійній діяльності і формування знань та навичок ведення здорового способу життя і безпечної поведінки під час виконання службових завдань.

Ключові слова: *вразливі групи, ВІЛ-сервісні неурядові організації, органи внутрішніх справ, взаємодія, епідемія ВІЛ, навчання працівників ОВС, безпечна поведінка.*

Kobikova, Y.V. (2016), "Training of the personnel of internal affairs agencies to work with the population suffering from socially dangerous diseases" ["Pidhotovka personalu OVS do roboty z naseleнням, yake khvoriie na sotsialno nebezpechni zakhvoriuvannia"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 94–99.

Постановка проблеми. Нині Україна робить серйозні кроки для запобігання поширенню соціально небезпечних інфекцій серед населення країни. На сьогоднішній день до соціально небезпечних інфекцій відносять ВІЛ, вірусні гепатити, туберкульоз та інфекції, що передаються статевим шляхом. За період від реєстрації першого випадку ВІЛ-інфекції у 1987 році до 1 січня 2013 року в державі було зареєстровано 223530 випадків ВІЛ-інфекції (з них 36830 дітей до 14 років), зокрема 56382 особи із захворюванням на СНІД (із них 1224 дитини до 14 років). Кількість людей, які живуть з ВІЛ та перебувають під медичним наглядом у закладах охорони здоров'я, становить понад 129 тис. осіб, показник поширеності ВІЛ-інфекції – 283,6 особи на 100 тис. населення, у більш як 24 тис. людей, які живуть з ВІЛ, хвороба досягла кінцевої стадії – СНІДу. Показник поширеності СНІДу становить 52,9 особи на 100 тис. населення. За період спостереження з 1987 року до 2012 року в державі 28498 осіб померли від захворювань, зумовлених СНІДом. За оціночними даними, на початку 2012 року в Україні проживало 230 тис. осіб віком від 15 років, які живуть з ВІЛ, що становить 0,58 відсотка загальної кількості населення зазначеної

вікової категорії [1]. Україна посідає перше місце в Європі за темпами поширення вірусного гепатиту С. Однак більша частина українських пацієнтів не знає про своє захворювання [2].

Важлива роль у процесі зниження цих показників, основні аспекти якої слід обумовити особливо, належить працівникам ОВС, котрі мають безпосередній вплив на забезпечення громадського здоров'я, насамперед у напрямі подолання епідемії ВІЛ. Слід зазначити, що працівники ОВС, безпосередньо залучені в роботу з населенням, самі належать до групи, чий ризик ВІЛ-інфікування пов'язаний із професією, за родом своєї діяльності вони безпосередньо пов'язані з найуразливішими до інфікування соціально небезпечними інфекціями групами населення, але ризик їх інфікування пов'язаний зі способом життя.

Стан дослідження. Сьогодні в Україні запобіганням поширенню соціально небезпечних інфекцій серед населення опікуються більшою мірою епідеміологи, а проблемою підготовки фахівців Національної поліції до роботи з населенням, яке хворіє на соціально небезпечні захворювання, – громадські, неурядові організації (НУО). Заслужують уваги підходи до навчання працівників правоохоронних органів

з питань зменшення шкоди та профілактики ВІЛ серед людей, які споживають ін'єкційні наркотики, Д. Райлі, Д. Монагана (Сполучене Королівство), М. Жардін, М. Томпсона (Австралія), А. Протопопова, А. Волика (Україна). Великий потенціал міститься у співпраці науковців та НУО, які безпосередньо працюють з неблагополучними групами населення та мають можливість залучатися до програм підготовки майбутніх правоохоронців до роботи з ними. Саме розгляд досвіду плідної співпраці в цій сфері Харківського національного університету внутрішніх справ із Харківським міським благодійним фондом «БЛАГО» та Міжнародним благодійним фондом «СНІД Фонд Схід-Захід» міститься у запропонованому матеріалі.

Виклад основного матеріалу. Згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.02.2013 № 104 «Про затвердження Переліку та Критеріїв визначення груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ» [3] визначено окремі соціальні групи підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ, тобто вразливі групи населення: споживачі ін'єкційних наркотиків (СІН) та їх партнери; особи, які надають сексуальні послуги за винагороду (або так звані робітники комерційного сексу – РКС) та їхні клієнти; чоловіки, які мають сексуальні стосунки з чоловіками.

Відповідно, реалізація ключових положень Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014–2018 роки спрямована насамперед на надання соціально-медичних та інформаційних послуг вказаним уразливим групам населення і співпрацю державного та громадського секторів, зокрема й органів внутрішніх справ, які є одними з виконавців Програми [1, дод. 1].

Розглянемо особливості основних уразливих груп, ризик ВІЛ-інфікування яких пов'язаний з ризикованою поведінкою і способом життя.

Типовими характеристиками РКС в Україні є вік 14–30 років, складні життєві обставини, досвід сексуальної експлуатації та/або сексуального та фізичного насильства, примус до незахищених сексуальних контактів і, як наслідок, висока вразливість до інфікування ВІЛ та інфекціями, що передаються статевим шляхом. Особливість діяльності секс-працівниць полягає в залежності від клієнтів і сутенерів, які, дотримуючись своїх інтересів, змушують їх вдаватися до незахищеного і небезпечного сексу, що є прямою загрозою інфікування ВІЛ та інфекціями, що передаються статевим шляхом (ПСП), змушують вживати алкоголь і нарко-

тики, завдають фізичного, сексуального та економічного насильства. Часто спроба виходу зі сфери надання сексуальних послуг за винагороду породжує загрози і насильство з боку сутенерів як щодо самої жінки, так і щодо її близьких. Насильницька наркотизація нерідко є способом утримання жінки у секс-бізнесі [4, с. 94].

Слід зазначити, що РКС – одна з найбільш уразливих груп, представники якої піддаються жорсткій стигматизації та дискримінації, що зумовлює їх важкодоступність і закритість для впровадження профілактичних програм. Стигматизація представників уразливих груп населення призводить до порушення прав людини, а також позбавляє їх прав на рівний захист законом. До того ж як загальне населення, так і деякі посадові особи керуються емоційним і моралізаторським ставленням до проблеми, а не нормами чинного законодавства. Стигматизація є складовою частиною багатьох стереотипів та призводить до дискримінації [4, с. 96].

Необхідно пам'ятати, що наше суспільство ставиться до представників уразливих груп населення з різним ступенем терпимості («прийнятно – терпимо – неприйнятно»), але ці громадяни мають права, як і всі громадяни України, і ці права необхідно поважати. Співробітники ОВС, представники влади зобов'язані дотримуватися закону щодо своїх громадян незалежно від їхнього способу життя, моральних цінностей та ін. Якщо співробітники правоохоронних органів, юристи, судді або працівники охорони здоров'я ставляться негативно до цих вразливих груп населення, вони можуть діяти протизаконно. Варто також пам'ятати, що репресивні методи роботи співробітників правоохоронних органів впливають на поширення ВІЛ-інфекції. В результаті, наприклад, секс-працівниці постійно змінюють місця надання послуг, стаючи недоступними для профілактичних заходів, уникають звернень за медичною допомогою, а тому не отримують інформації, засобів захисту та доступу до лікування ІПСШ. Це призводить до небезпеки для громадського здоров'я через практичну відсутність доступу до медичного обслуговування, соціального і правового захисту [4, с. 98].

СІН та РКС нерідко піддаються утискам з інших приводів (наприклад, порушення громадського порядку, хуліганство, проживання без реєстрації). При цьому співробітниками ОВС часто не береться до уваги той факт, що ці громадяни можуть перебувати на програмах замісної підтримуючої терапії (ЗПТ), антиретровірусної терапії (АРТ). Неможливість для людини отримати своєчасну допомогу за цими

програмами загрожує фізичному та психологічному здоров'ю, а у випадку несвоєчасного прийому препаратів АРТ навіть несе загрозу життю. Слід зазначити, що станом на 01.07.2015 в Україні 67681 особа отримала АРТ [5, с. 35]. Необхідно проводити відповідне інформування для того, щоб сумлінні співробітники правоохоронних органів не вважали, що грубе ставлення до громадян уразливих груп населення служить цілям громадського порядку або громадського здоров'я, а розуміли, що це, навпаки, негативно на них впливає.

Україна ратифікувала і реалізує основні міжнародні акти з прав людини, ці документи є загальними й універсальними за своїм характером, тобто забезпечують права і свободи кожній особі незалежно від статі, віку, національності, віросповідання, виду діяльності, соціального статусу тощо. Основними міжнародними конвенціями, що діють у цій сфері, є:

- Загальна декларація прав людини;
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права;
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (включаючи Факультативний протокол про громадянські та політичні права);
- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок;
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких що принижують гідність, видів поводження і покарання.

Цими документами передбачається право на життя, здоров'я, свободу, недоторканність і безпеку; право не піддаватися нападу чи сексуальній експлуатації; право не піддаватися тортурам і жорстокому, нелюдському, принизливому покаранню або поводженню (включаючи лікування); право не піддаватися дискримінації за статевою ознакою; право на приватне життя та ін. Держава повинна поважати право на здоров'я всіх своїх громадян без будь-якої дискримінації, тобто об'єктивно держава повинна утримуватися від впливу на право на здоров'я, а правоохоронні органи мають особливу відповідальність у реалізації чинних законів [4, с. 100].

На сьогодні в Україні працює низка неурядових організацій (НУО), завданнями яких є зниження епідемії ВІЛ/СНІДу та забезпечення дотримання прав людини. Саме ці організації викликають найбільшу довіру представників уразливих груп населення. Державні служби, наприклад, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ), часто асоціюються зі службою опіки, відправленням дітей у притулок чи інтернат, із позбавленням батьківських прав. Тому СІН та РКС намагаються не

користуватися послугами держслужб, а іноді навіть не знають, що саме такі служби можуть їм запропонувати.

Необхідно зазначити, що завданнями НУО, в тому числі тими, які працюють у парадигмі зниження шкоди, є профілактика ВІЛ серед уразливих верств населення, до яких належать СІН та РКС. Помилково вважати, що подібна допомога сприяє поширенню споживання ін'єкційних наркотиків та проституції як явища, і зводиться до роздавання шприців та презервативів. Навпаки, клієнти цих організацій отримують необхідну інформацію про безпечний спосіб життя, безпечний секс, необхідну діагностику та медичну допомогу, соціальну і правову підтримку. Часто в результаті подібної багатосторонньої підтримки споживачі наркотиків проходять спрямовані на відмову від споживання ПАР реабілітаційні програми, а РКС приймають рішення про вихід із секс-бізнесу і в цьому випадку отримують відповідну допомогу. НУО, що займаються профілактикою ВІЛ, забезпечують доступ своїх клієнтів до таких безкоштовних послуг:

- отримання інформації з профілактики ВІЛ, гепатитів та ІПСШ;
- отримання інформації щодо репродуктивного здоров'я;
- отримання безкоштовних презервативів, лубрикантів, дезінфектантів;
- тестування на ВІЛ, гепатити та ІПСШ;
- консультації психолога, соціального працівника;
- направлення до шкірвендиспансеру;
- спілкування за принципом «рівний – рівному»;
- отримання предметів гігієни та інших засобів (вологих серветок, прокладок, тестів на вагітність тощо).

Взаємодія працівників Національної поліції і громадських організацій (НУО), які надають послуги громадянам з уразливих груп населення, є важливою складовою у попередженні розповсюдження соціально небезпечних захворювань (СНЗ) та наданні національної відповіді на епідемію ВІЛ/СНІДу. Така взаємодія має базуватись на дотриманні національного і міжнародного законодавства та відповідати нормам вищезазначених міжнародних договорів, конвенцій та керівних документів, ратифікованих Україною. Спільні дії ОВС та НУО повинні спрямовуватись на подолання стигми та дискримінації щодо найбільш уразливих верств населення і забезпечувати безпеку та здоров'я громадян.

Неурядові організації, які працюють із представниками вразливих груп населення,

надають послуги з профілактики ВІЛ/СНІДу та інших соціально небезпечних захворювань у рамках національних програм і чинного законодавства України та відповідно до міжнародних стандартів та науково обґрунтованих методик і підходів. Зокрема, НУО можуть сприяти навчанню і поширенню серед працівників поліції інформації щодо питань особистого та громадського здоров'я, акцентуючи увагу на профілактиці і лікуванні соціально значущих захворювань. Також НУО можуть надавати необхідні медичні і психосоціальні послуги для затриманих працівниками поліції представників з уразливих груп населення та консультації щодо взаємодії з ними на основі дотримання прав людини.

Отже, працівники органів внутрішніх справ (Національної поліції) мають сприяти зниженню ризику інфікування ВІЛ та ПСШ, перенаправляючи СІН та РКС до НУО. Таке перенаправлення надасть можливість забезпечити ширше охоплення лікуванням, доглядом і підтримкою людей, які живуть з ВІЛ, і їхнього оточення, покращити доступ населення до послуг з консультування тестування на ВІЛ-інфекцію і проведення її діагностики. Це сприятиме не тільки покращенню взаємодії міжсекторальної роботи, але й вплине на формування авторитетності правоохоронних органів, зокрема поліції, серед населення, підвищить рівень довіри суспільства.

Отже, у контексті взаємодії між ВІЛ-сервісними НУО та ОВС важливими є такі спільні заходи:

- інформування про наявні послуги для СІН та РКС, зокрема ВІЛ-позитивних, та їх переадресація до медичних закладів і громадських організацій з метою своєчасного забезпечення доступу до профілактики, лікування, догляду, підтримки та інформаційної допомоги для затриманих представників із уразливих груп населення;
- оперативне реагування на випадки насильства щодо вразливих груп, переадресація жертв насильства для отримання медичної і психосоціальної допомоги до відповідних медичних і соціальних установ;
- спільна робота з близьким оточенням уразливих груп, участь в інформаційно-просвітницьких кампаніях із профілактики ВІЛ, туберкульозу, гепатитів і наркоспоживання для населення, зокрема молоді.

Ще одним важливим аспектом у боротьбі з розповсюдженням соціально небезпечних інфекцій є володіння самими працівниками ОВС знаннями та навичками щодо їх профілактики,

формування відповідального ставлення до власного здоров'я та безпеки на робочому місці.

У 2014/15 навчальному році в Харківському національному університеті внутрішніх справ зусиллями кафедри соціології та психології факультету права та масових комунікацій та Міжнародним благодійним фондом «СНІД Фонд Схід-Захід» були проведені тренінги для курсантів під загальною назвою «Профілактика ВІЛ-інфекції в роботі співробітника правоохоронних органів». Метою тренінгів було навчання майбутніх працівників ОВС з питань дотримання прав людини у професійній діяльності, а також формування знань та навичок ведення здорового способу життя і безпечної поведінки під час виконання службових завдань.

У 2015/16 навчальному році в рамках проекту «Development of inter sectoral interaction between the police, GO and NGOs to ensure access of populations at risk to HIV-service offers» («Розвиток міжсекторальної взаємодії поліції, УО і НУО для забезпечення доступу представників груп ризику до ВІЛ-сервісних послуг») Агентства ООН з наркотиків і злочинів (UNODC) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) зусиллями кафедри соціології та психології ФПМК ХНУВС та Харківського міського благодійного фонду «БЛАГО» тренінги «Роль поліції в програмах профілактики і лікування СНЗ» проводилися вже для представників патрульної поліції та дільничних інспекторів.

Під час тренінгів працівники поліції та курсанти отримали достовірну інформацію з питань:

- формування здорового способу життя і профілактики соціально небезпечних захворювань, таких як ВІЛ, вірусні гепатити, туберкульоз та ПСШ;
- дотримання прав уразливих груп;
- безпечного поводження з представниками вразливих до зараження ВІЛ груп населення (СІН, РКС) під час виконання службових обов'язків;
- переадресації представників уразливих груп до НУО.

Зокрема, були опрацьовані техніки безпеки під час проведення особистих обшуків громадян та приміщень, аналіз ситуацій, які можуть бути небезпечними для курсантів та особового складу стосовно інфікування ВІЛ та іншими СНЗ, оцінювання ступеня ризику інфікування СНЗ, надання екстреної медичної допомоги в разі ризикованих контактів, які можуть призвести до ризику інфікування ВІЛ, та ін. Також

учасники проаналізували отриманий досвід та можливості його застосування в щоденній роботі, обговорили свою мотивацію для широкого використання отриманих знань на практиці.

Під час тренінгу постало питання практичного відпрацювання алгоритму переадресації (перенаправлення) працівниками ОВС громадян з уразливих до захворювання СНЗ груп населення до програм зниження шкоди, до програм лікування, замісної терапії та реабілітації. Як зазначено вище, більшість із цих послуг надають НУО, і на сьогодні механізм переадресації (перенаправлення) та взаємодії між ними та працівниками ОВС ще належним чином не відпрацьований.

Висновки. У результаті проведених тренінгів працівники ОВС та курсанти ХНУВС отримали знання про відповідальне ставлення до власного здоров'я, про те, яка поведінка є

небезпечною і може призвести до інфікування ВІЛ, туберкульозом, вірусними гепатитами чи ПСШ під час виконання службових обов'язків, та навички щодо застосування цих знань. Тобто зменшився ризик інфікування СНЗ під час виконання професійних обов'язків майже двохсот майбутніх працівників Національної поліції України. Також освоєні алгоритми роботи правоохоронців з уразливими до СНЗ групами населення.

Вважаємо, що бажаним буде подальше навчання працівників ОВС та курсантів ХНУВС взаємодії та алгоритму переадресації до НУО представників уразливих груп населення, з якими вони стикаються у своїй професійній діяльності. Очевидно, що взаємодія ОВС з неурядовими благодійними організаціями сприяє зниженню ризику інфікування ВІЛ та ПСШ серед населення.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014–2018 роки : закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1708-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1708-18>.
2. Украина до сих пор остается на первом месте в Европе по уровню заболеваемости гепатитом С – эксперт [Електронний ресурс] / УНН // АНТИСПИД. Фонд Елены Пинчук : [сайт]. – 11.08.2015. – Режим доступу: http://www.antiaids.org/news/aids_stat/ukraina-do-sih-por-ostaetsya-na-pervom-meste-v-evrope-po-urovnyu-zabolevaemosti-gepatitom-s-ekspert-10533.html. – Назва з екрана.
3. Про затвердження Переліку та Критеріїв визначення груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ : наказ М-ва охорони здоров'я України від 8 лют. 2013 р. № 104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0323-13>.
4. Гендер у психологічних та соціологічних дослідженнях : навч. посіб. / [Шевченко Л. О., Кобикова Ю. В., Ламаш І. В. та ін.]. – Київ : [б.в.], 2015. – 148 с.
5. ВІЛ-інфекція в Україні : інформ. бюл. [Електронний ресурс] / Укр. центр контролю за соціально небезпечними хворобами М-ва охорони здоров'я України ; Ін-т епідеміології та інфекц. хвороб ім. Л. В. Громашевського Нац. акад. мед. наук України. – Київ, 2015. – № 44. – 37 с. – Режим доступу: http://www.slideshare.net/Ukraine_CDC/44-2015-51859763.

Надійшла до редколегії 20.05.2016

КОБИКОВА Ю. В. ПОДГОТОВКА ПЕРСОНАЛА ОВД К РАБОТЕ С НАСЕЛЕНИЕМ, БОЛЕЮЩИМ НА СОЦИАЛЬНО ОПАСНЫЕ ЗАБОЛЕВАНИЯ

Рассмотрены аспекты профессиональной деятельности работников ОВД с группами повышенного риска инфицирования социально опасными заболеваниями – потребителями инъекционных наркотиков, работниками коммерческого секса. Акцентируется внимание на недопустимости дискриминации уязвимых групп населения во время выполнения работниками ОВД профессиональных обязанностей и необходимости отработки алгоритма взаимодействия ОВД с неправительственными организациями, задачами которых является снижение эпидемии ВИЧ/СПИДа и обеспечение соблюдения прав человека. Также раскрыто содержание обучения работников ОВД по вопросам соблюдения прав человека в профессиональной деятельности и формирования знаний и навыков ведения здорового образа жизни и безопасного поведения при выполнении служебных задач.

Ключевые слова: уязвимые группы, ВИЧ-сервисные неправительственные организации, органы внутренних дел, взаимодействие, эпидемия ВИЧ, обучение работников ОВД, безопасное поведение, выполнение.

КОБИКОВА У. В. TRAINING OF THE PERSONNEL OF INTERNAL AFFAIRS AGENCIES TO WORK WITH THE POPULATION SUFFERING FROM SOCIALLY DANGEROUS DISEASES

The aspects of professional activity of internal affairs officers (internal affairs agencies) with an increased risk groups in the sphere of infecting socially dangerous diseases (HIV, viral hepatitis, TB) –

by the injecting drug users (IDUs) and commercial sex workers (CSW) have been studied. It has been emphasized on the inadmissibility of discrimination of vulnerable groups while internal affairs officers perform their professional duties. The author has revealed the content of non-governmental charitable organizations' activities in Ukraine, including those working in the harm reduction paradigm, which tasks are to prevent HIV and other socially dangerous diseases among vulnerable population, which include commercial sex workers and IDUs; the author has listed the services that NGOs provide for their clients.

The author has stressed on the necessity of interaction between HIV service NGOs and police officers for such common activities as information on available services for IDUs and commercial sex workers in particular HIV-positive and their referral to medical institutions and NGOs in order to timely access to prevention, treatment, care, support and information to help the detained representatives of vulnerable groups.

The content of organizing the training for internal affairs officers on human rights within professional activities and formation of knowledge and skills of healthy lifestyle and safe behavior during the performance of their tasks has been also revealed.

Special attention has been paid on the need to work out an algorithm of interaction between internal affairs agencies and NGOs, whose tasks are to reduce HIV / AIDS and ensuring human rights.

Keywords: *vulnerable groups, HIV service NGOs, internal affairs agencies, interaction, HIV epidemic, training of internal affairs officers, safe behavior.*
